МЕЖГОСУДАРСТВЕННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСКО-РОССИЙСКИЙ СЛАВЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ПРЕВОГО ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ Б.Н.ЕЛЬЦИНА

Кафедра кыргызского языка и литературы

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по научной и

инновационной деятельности

к.т.н, доцент Е.В. Шекунов

____

____ апрель ______________2025

ПРОГРАММА ВСТУПИТЕЛЬНОГО ЭКЗАМЕНА В АСПИРАНТУРУ ПО ГОСУДАРСТВЕННОМУ ЯЗЫКУ

БИШКЕК - 2025

Программа вступительного экзамена в аспирантуру по государственному (кыргызскому) языку разработана в соответствии с государственными образовательными стандартами высшего профессионального образования ступеней специалист, магистр.

Цель экзамена – определить уровень развития у студентов коммуникативной компетенции. Под коммуникативной компетенцией понимается умение соотносить языковые средства с конкретными сферами, ситуациями, условиями и задачами общения, рассматривать языковой материал как средство реализации речевого общения.

Требования к поступающим:

Требования к поступающим в аспирантуру соответствуют экзаменационным требованиям за полный курс неязыкового вуза, предполагающим владение государственным языком не ниже уровня В1 для носителей языка (Второй уровень – Самодостаточное владение, Пороговый продвинутый уровень, согласно Общеевропейской шкале уровней владения иностранным языком (CEFR – The Common European Framework of Reference for Languages), не ниже уровня А2 для неносителей языка (Элементарное владение, Предпороговый уровень).

На вступительном экзамене поступающий должен продемонстрировать умение пользоваться государственным языком как средством культурного и профессионального общения на указанных выше уровнях раздельно для носителей и неносителей языка. Поступающий должен владеть орфографическими, лексическими и грамматическими нормами кыргызского языка и правильно использовать их во всех видах речевой деятельности, представленных в сфере культурного, профессионального и научного общения. Учитывая перспективы практической и научной деятельности аспирантов, требования к знаниям и умениям на вступительном экзамене предъявляются в соответствии с уровнем развития языковых компетенций в следующих видах речевой деятельности.

Говорение и аудирование - на экзамене поступающий должен показать владение неподготовленной диалогической речью в

ситуации официального общения в пределах вузовской программной тематики, продемонстрировать умение адекватно воспринимать речь и давать логически обоснованные развёрнутые и краткие ответы на вопросы экзаменатора.

Чтение и говорение - контролируются навыки изучающего чтения. Поступающий должен продемонстрировать умение читать тексты общенаучного содержания и отвечать на вопросы по прочитанному материалу, а также оригинальную литературу по специальности, и максимально полно и точно воспринимать и анализировать прочитанное, пользуясь словарём и опираясь на профессиональные знания, используя навык языковой и контекстуальной догадки. Уметь построить монолог-анализ специального текста, выделив тему, тезис автора, аргументы и доказательства, приведённые автором в подтверждение своего тезиса. Дать собственную оценку прочитанного.

Содержание вступительного экзамена:

1. Устное реферирование текста по специальности /со словарём/. Объём текста – 2500-3000 печатных знаков. (Время подготовки – 40 минут).
2. Изучающее чтение текста общенаучного содержания /без словаря/ с целью выявления необходимой информации в виде заданий на выбор верного варианта из трёх (туура/туура эмес/бул тууралуу айтылган эмес). Объём текста – 2500-3000 печатных знаков. (Время подготовки – 20 минут).
3. Краткая беседа с преподавателем на свободную тему: биография, учёба, работа, круг научных интересов.

Список литературы, которым необходимо пользоваться при подготовке к экзамену:

1. *Абдулдаев Э., Давлетов С., Иманов А., Турсунов А.* Кыргыз тили. – Фрунзе: Мектеп, 1986.

2. *Абдувалиев И., Садыков Т.* Азыркы кыргыз тили: Морфология. – Бишкек, 1997.

3. *Ахматов Т.К.* и др. Киргизский язык. – Фрунзе: Мектеп, 1975.

4. *Ахматов Т.К., Өмүралиева С.* Кыргыз тили: Фонетика, лексика. – Фрунзе: Мектеп, 1990.

5. *Баскаков Н.А.* Введение в изучение тюркских языков. – М.: Высшая школа, 1975.

6. *Баскаков Н.А.* Историко-типологическая морфология тюркских языков (структура слова и механизм агглютинации). Ч 1. – М.: Наука, 1979.

7. *Батманов И.А.* Части речи в киргизском языке. – Фрунзе, 1936.

8. Грамматика киргизского литературного языка. Ч.1. – Фрунзе: Илим, 1987.

9. *Давлетов С., Кудайбергенов С.* Азыркы кыргыз тили: Морфология. – Фрунзе: Мектеп, 1980.

10. *Дыйканов К.* Кыргыз тили таблица түрүндө. - Алматы, 1989.

11. .*Жалилов А.* Азыркы кыргыз тили: 1- бөлүк. – Бишкек: Кыргызстан, 1996.

12. *Жапаров А.* Кыргыз тилинин синтаксиси. – Фрунзе: Мектеп, 1979.

13. *Иманалиев С., Үсөналиев С.* Кыргыз тилинин справочниги. – Фрунзе: Мектеп, 1979.

14. *Карасаев Х.К.* Орфографиялык сөздүк. – Фрунзе: Кыргыз Совет Энциклопедиясынын Башкы редакциясы, 1983.

15. Лингвистический энциклопедический словарь /Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990.

16. *Орузбаева Б.О.* Кыргыз терминологиясы. – Фрунзе: Мектеп, 1982.

17. Русская грамматика. Т. 1, 2. – М.: Наука, 1982.

18. Русско-киргизский словарь /Под ред. К.К. Юдахина. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1957.

19. *Сартбаев К.К.* Тил илиминин маселелери. – Фрунзе: Илим, 1987.

20. *Юдахин К.К.* Киргизско-русский словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1965.

21. *Юнусалиев Б.Ю.* Киргизская лексикология. – Фрунзе, 1958.

22. Биялиев К.А. Кыргыз тили. – Бишкек: КРСУ, 2009.

Комментарии к экзаменационным заданиям.

Задание №1 сформулировано следующим образом: С помощью словаря изучите текст. Проанализируйте прочитанное и выскажите своё отношение (мнение) к содержанию.

Кыргызча: Сөздүктүн жардамы менен тестти окуп чыгыңыз. Окулган текстти талдап, мазмунуна карата өз пикириңизди билдириңиз.

Реферирование текста представляет собой не просто передачу его содержания, пересказ, а анализ, структурированный определённым образом, и включает некоторые необходимые составляющие, а именно:

1. Название статьи, автор, источник.

2. Тема.

3. Краткое содержание.

4.Аргументация и тезис (основная идея) автора.

6. Отношение отвечающего к авторской идее и теме статьи.

Рекомендуется пользоваться принятой фразеологией:

Макаланын аталышы – “ЖОЖдо кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда этиштин чак категориясын окутуунун коммуникациялык ыкмалары”. Макаланын автору – Биялиев Кутманбек Абакович. Бул макала Кыргызстан-Россия Славян университетинин “КыргызстанРоссия Славян университетинин жарчысы” аттуу

журналында 2018жылы, 18-томунда, №1-санында, 141-144 беттеринде жарыяланган.

Бул макала жалпысынан "кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүү" темасына арналган. Бул макалада автор этиштин чак категориясын коммуникациялык метод менен бир эле текстин негизинде окутуу ыкмасын көрсөткөнгө аракет кылган. Бул ыкманын артыкчылыгы, автордун оюу боюнча, түшүнүктүү жана жаттоого жеңил болгон "Жумуш күнүм" текстинин негизинде этиштин жөнөкөй жана татаал учур чагын, айкын өткөн чагын, келер-учур чагын, терс жана оң формаларын, сүйлөмдүн жай жана суроолуу формаларын окутуп, бышыктоого мүмкүнчүлүк бергенинде. Автордун оюу боюнча коммуникациялык ыкма менен окутууда студенттердин жашоосунда күндө орун алган кыймылдарды атаган этиштерди колдонуп, кыймылдын учурда өтүп жатканын, өтүп кеткендигин, боло тургандыгын, анын биринчи, экинчи же үчүнчү жакка таандык экендигин тактоо максатында этиштерди жай жана суроолуу сүйлөмдөрдө колдонуу зор натыйжа берет.

Биздин оюбуз боюнча макалада автор тарабынан коммуникациялык метод менен окутуунун натыйжалуу ыкмасы сунушталган жана кеңири жайылтууга татыктуу.

Задание №2 сформулировано следующим образом: Прочтите текст и утверждения, следующие за текстом. Ответьте на вопрос, соответствуют ли эти утверждения информации, содержащейся в тексте. Напротив каждого утверждения напишите либо "Верно", либо "Неверно", либо "Не упомянуто".

Кыргызча: Текстти жана андан кийинки ойду окуп чыгыңыз. Бул ой тексттеги маалыматтарга төп келеби деген суроого жооп бериңиз. Ар бир ойдун тушуна "Туура", "Туура эмес", же "Бул тууралуу айтылган эмес" деп жазыңыз.

ОБРАЗЦЫ ЗАДАНИЙ ВСТУПИТЕЛЬНОГО ЭКЗАМЕНА

Государственный язык

Задание 1. (40 минут со словарём)

1-тапшырма. (бөлүнгөн убактысы – 40 мүнөт, сөздүктү колдонууга болот) Сөздүктүн жардамы менен тестти окуп чыгыңыз. Окулган текстти талдап, мазмунуна карата өз пикириңизди билдириңиз.

Жолдошбаев Д.А., Алиева З. И.

БИЛИМ БЕРҮҮ МЕКЕМЕЛЕРИНДЕ ПСИХОЛОГДУН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНҮН РОЛУ

Баланын дүйнөнү таанып-билүсүнүн калыптануусу негизинен мектеп жылдарында жүрөрү көпчүлүгүбүзгө белгилүү. Мына ошондуктан азыркы учурда мектептин алдында турган негизги көйгөйлөрдүн бири. Ошондуктан окуучунун личностунун өнүгүүсү көңүлдүн чордонунда болуп, алардын жекече психологиялык өзгөчөлүктөрүн үйрөнүү менен мамиле түзүү, сыйлоо аркылуу ар бир конкреттүү окуучунун чыгармачыл жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу, камсыздоо болуп эсептелет.

Азыркы мектеп сырткы чөйрөнүн таасири астында маалымат талаасынын кеңейиши мектептин ички шартын күндөн-күнгө татаалдашыруу менен тарыхый, маданий, экономикалык, саясий жана коомдук себептердин толук комплекстин талап кылган мезгилде турат. Ошондой эле, класстын-күндөлүк системасы, тарбиялоо менен окутуунун программасынын универсалдаштырулуусу, жөндөмдүүлүк менен багыт берүүдө окуу куралдарын «орточо» деңгээлге теңдештирилүүсү, окуучулардын мектепте болуу убактысынын 11 жылга жылдырылышы, мектепте окуучулардын бири бирине карата үстөмдүүлүк кылышы, түрдүү группаларга кошулушу, жүрүмтурумдун бузулушу (суицид, үйдөн качып кетүүчүлүк, өзүнүн денесин сатуучулук, наркомания, кылмыштуулук ж.б.) өзүнүн өндүрүмдүүлүк мүмкүнчүлүгү боюнча практикалык жактан татаалдашкан учур десек жаңылышпайбыз.

Мындан сырткары, бул системанын «кошумча» эффектери болгон – окутуу системасындагы индивидуалдаштыруунун тескерилиги, универсалдаштыруу менен ашыкча коллективдештирүү, мугалим

менен окуучунун формалдуу эмес мамилесинин минималдашуусу, тарбиялоо менен билим берүүнүн милдеттеринин жогорулашы, психофизиологиялык оор талаптардын жүктөлүшү, мамиленин авторитеттештирилиши, класстык-күндөлүк системасындагы бул тапшырмалардын бардыгы тескери нерсе болорун ишенимдүү түрдө айтышууда. Жыйынтыгында чоң адамдар менен окуучулардын мамилесинде терең канааттанбочулук жаралууда. Биздин пикирибизде, коомдун руханий абалынын бузулушу улуу муундар менен кенже муундардын ортосундагы байланыштын ажырымын жаратып, ата-бабалардан келе жаткан каада-салтта, үрп-адатта тарбиялоодо негизинен ыңгайсыздыкты түзүп жаткансыйт.

Чындыгында эле личносттун ар тараптан гармоникалык өнүгүүсүнүн, толук калыптануусунун милдеттерин азыркы мектеп эптей албай калган учур десек жаңылышпайбыз. Ошондуктан жогоруда көрсөтүлгөн кыйынчылыктардын себептеринде: а) түшүнүү (баамдоо), б) илимий жактан анализдөө, в) аларды жоюнун жолун аныктоо азыркы учурда курч зарылдыктагы маселеси болуп чыга келди (1).

Мына ошондуктан мектептеги психологиялык кызматты биз интегралдуу билим берүү катарында түшүнүү менен аны үч өңүттө карашыбыз керек.

Задание 2 (20 минут, без словаря): Прочтите текст и утверждения, следующие за текстом. Ответьте на вопрос, соответствуют ли эти утверждения информации, содержащейся в тексте. Напротив каждого утверждения напишите либо “Верно”, либо “Неверно”, либо “Не упомянуто”.

Кыргызча: Текстти жана андан кийинки ойду окуп чыгыңыз. Бул ой тексттеги маалыматтарга төп келеби деген суроого жооп бериңиз. Ар бир ойдун тушуна “Туура”, “Туура эмес”, же “Бул тууралуу айтылган эмес” деп жазыңыз.

АНГЛИС ТИЛИ САБАГЫНДА ИНТЕРАКТИВДҮҮ УСУЛДАРДЫ КОЛДОНУУ

ЖОЖдордо студенттерди даярдоодо окутуунун интерактивдүү усулдарын колдонуу учур талабы. Окутуучу менен студенттин жана

студент менен окутуучунун мамилелерин активдештирип, максаттуу пикир алышуу түзүлөт. Студенттерди окутуунун активдештирүү маселелери заманбап педогогикалык илимдин жана практиканын негизги маселелеринин бирине таандык.

Ишмердүүлүк сыяктуу эле, окутуунун сапатына студенттин келечектеги адис катары тарбия алуусу жана өнүгүүсү окутуунун жыйынтыгынан көз каранды. Окутуу усулу дайыма окутуучу менен студенттин өз ара аракеттешүүсүнөн турат, мындай өз ара аракеттешүүнүн жүрүшүндө окутуучу студенттин окулуп үйрөнүлүүчү объект менен болгон иш-аракетин уюштурат, бул ишаракеттин натыйжасында студенттин материалды өздөштүрүү процесси ишке ашырылат. Интерактивдүү ишмердүүлүк ар бир катышуучу үчүн маанилүү тапшырманы жалпы чечүүдө бири-бирин түшүнө билүүсүнө, биргелешип иштей билүүсүнө көмөк көрсөткөн диалогдук карым катыштын түзүлүшү деп ой жоруга болот” [1].

Интерактивдүү англис тилинен которгондо өз ара аракетте болуу деген маанини билдирет жана окутуучунун таасир этүүсүнүн объектиси студент, коюлган максатка жетишүү дал ошол студенттин эркине жана кызыкчылыгына көз каранды болот. Окутуунун интерактивдүү усулдарында окутуучунун керектүү каражаттарды колдонуу менен аткарган иштери окуучуда максат келип чыккандай жана анын өзүнүн ишмердүүлүгү ошол максатка жетишүүнү камсыз кылгандай болуп уюштурулушу зарыл.

Интерактивдүү окутуу салттуу окутуу процессиндей эле, сабакта коюлган максат-милдетти ишке ашыруу жана коюлган максатка биргелешкен аракетте, бирин-бири колдоо, жардамдашуу аркылуу жетишүү милдеттерин камтыйт. Окутуунун инновациялык талаптарына ылайык интерактивдүүлүк даяр билимдерди алууну эмес, изденүү, биргелешкен иш-аракет аркылуу берилген билим боюнча белгилүү бир жекече тыянак чыгарып, жекече көндүмдүн иштелип чыгышын камсыз кылуучу, алдын ала пландаштырылган максаттуу дидактикалык аракеттердин жыйындысы деген түшүнүк келип чыгат. Окуу процессинде инновациялык ыкмаларды окуучунун жөндөмүн, талантын өстүрүү максатында рационалдуу пайдаланганда гана эффективдүү жыйынтыктарга жетишүүгө болорун практика

айгинелейт. Чет тилин окутууда приоритеттик багыттар коммуникативдүүлүк, интерактивдүүлүк, аутенттүүлүк, маданий контексте тилди үйрөнүү болуп саналып, маданий аралык коммуникацияны өнүктүрөт. Чет тилинин окутуунун түпкү максаты – чет тил чөйрөсүндө эркин ориентация алуу жана буга көбүрөөк даражада окутуунун интерактивдүү ыкмалары таасирин тийгизет.

Ойлор:

1. ЖОЖдордо студенттерди даярдоодо окутуунун интерактивдүү усулдары талап кылынбайт.
2. Интерактивдүү усулдардын жардамы менен студент менен окутуучунун ортосунда максаттуу пикир алышуу түзүлөт.
3. Интерактивдүү ишмердүүлүк ар бир катышуучу үчүн маанилүү тапшырманы жалпы чечүүдө көмөк көрсөтөт.
4. Интерактивдүү англис тилинде «активдүү болуу» дегенди билдирет.
5. Чет тили окутууда суггестопедия усулдары зор натыйжа берет.

Ачкычтар: 1. Туура эмес; 2. Туура; 3. Туура; 4. Туура эмес; 5. Бул тууралуу айтылган эмес.

айгинелейт. Чет тилин окутууда приоритеттик багыттар коммуникативдүүлүк, интерактивдүүлүк, аутенттүүлүк, маданий контексте тилди үйрөнүү болуп саналып, маданий аралык коммуникацияны өнүктүрөт. Чет тилинин окутуунун түпкү максаты – чет тил чөйрөсүндө эркин ориентация алуу жана буга көбүрөөк даражада окутуунун интерактивдүү ыкмалары таасирин тийгизет.

Ойлор:

1. ЖОЖдордо студенттерди даярдоодо окутуунун интерактивдүү усулдары талап кылынбайт.
2. Интерактивдүү усулдардын жардамы менен студент менен окутуучунун ортосунда максаттуу пикир алышуу түзүлөт.
3. Интерактивдүү ишмердүүлүк ар бир катышуучу үчүн маанилүү тапшырманы жалпы чечүүдө көмөк көрсөтөт.
4. Интерактивдүү англис тилинде «активдүү болуу» дегенди билдирет.
5. Чет тили окутууда суггестопедия усулдары зор натыйжа берет.

Ачкычтар: 1. Туура эмес; 2. Туура; 3. Туура; 4. Туура эмес; 5. Бул тууралуу айтылган эмес.

Зав.кафедрой кыргызского
языка и литературы К.А.Биялиев